

Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek

Belangrijkste resultaten van de NWO/ZonMw-consultatiebijeenkomst over Plan S

Op 31 januari j.l. organiseerden NWO en ZonMW een consultatiebijeenkomst als onderdeel van de publieke feedback over de implementatie van Plan S. De opkomst was goed, met meer dan 250 deelnemers uit alle gelederen van de Nederlandse wetenschappelijke gemeenschap: onderzoekers in uiteenlopende stadia van hun loopbaan, beleidsmakers, bibliothecarissen en bestuursleden van verschillende belangenorganisaties: de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, de Vereniging van Universiteiten, de Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra en vele andere organisaties.

Het doel van de bijeenkomst was alle stakeholders te informeren over Plan S en terugkoppeling te krijgen op de [implementatierichtlijnen voor Plan S](#) die op 27 november j.l. zijn gepubliceerd.

Dit was de tweede bijeenkomst in Nederland over de gevolgen van Plan S. De eerste bijeenkomst was georganiseerd door de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen op 1 november j.l. Destijds waren de implementatierichtlijnen nog niet bekend.

De consultatiebijeenkomst verliep op **open en constructieve** wijze. Tegelijkertijd werden er **reële en serieuze** zorgen geuit over verschillende aspecten van Plan S, in het bijzonder over de **snelheid** waarmee het plan zal worden ingevoerd. Alle aanwezigen waren voorstander van open access. Veel onderzoekers maakten zich echter zorgen over de manier waarop open access bereikt moet worden, de **snelheid** waarmee men Plan S wil invoeren en de beperkte tijd voor de stakeholders om zich aan te passen. Velen van hen waren van mening dat er **meer tijd** nodig is om de details uit te werken en dat **een langere overgangperiode** misschien noodzakelijk is om zo breed mogelijke steun bij alle betrokkenen te verkrijgen.

In dit document worden de belangrijkste resultaten van deze consultatiebijeenkomst gepresenteerd. Er zijn veel verschillende aspecten aan bod gekomen. Het is onmogelijk om recht te doen aan iedere aanwezige en alles dat er is gezegd. Hoe dan ook: in dit document presenteren we **zo objectief mogelijk** de belangrijkste punten die zijn besproken. De raad van bestuur van NWO hoopt en verwacht dat deze punten in de volgende fase in overweging zullen worden genomen en aan bod komen in de voorgestelde revisie van het implementatiedocument. Dit document zal worden ingediend als onderdeel van de publieke feedback op Plan S en moet gezien worden als aanvulling op de feedback van andere organisaties en individuen uit Nederland.

De Nederlandse context

Om het debat over open access in Nederland en onderstaande commentaren op hun juiste waarde te schatten, is het belangrijk om naar de context van open access in Nederland te kijken. Daarom beginnen we met het uitlichten van een aantal recente ontwikkelingen op dit gebied.

Nederland heeft een lange historie wat betreft open access, en heeft er altijd naar gestreefd hierin een voortrekkersrol te spelen. De eerste beleidsmaatregelen werden minstens vijftien jaar geleden al genomen. Onlangs stond open access ook op de politieke agenda. In 2013 sprak de Nederlandse overheid de ambitie uit om 100 procent open access te bereiken in 2020. Belangrijke stappen waren de Amsterdam Call for Action, toen Nederland voorzitter van de Raad van de Europese Unie was, en de Raadsconclusies die kort daarop volgden. Het resultaat hiervan is dat 50 procent (bijna 28.000) van de in

2017 gepubliceerde collegiaal getoetste artikelen van de 14 Nederlandse universiteiten via open access beschikbaar is. Dit is grotendeels een gevolg van **succesvolle onderhandelingen door de Nederlandse universiteiten**. Sinds 2014 is er een reeks **(hybride) overgangsovereenkomsten** gesloten met uitgevers. Als onderdeel van deze overeenkomsten kunnen Nederlandse onderzoekers kosteloos open-access-artikelen publiceren in de wetenschappelijke tijdschriften die onder deze overeenkomsten vallen. (Ga voor een overzicht en de details van deze overeenkomsten naar: www.openaccess.nl). Deze strategie is succesvol gebleken en heeft geresulteerd in een flinke toename van het aantal publiek beschikbare artikelen. De overeenkomsten dekken ongeveer 25 procent van de OA-beschikbare artikelen in Nederland en worden zeer gewaardeerd door de Nederlandse wetenschap. Tegelijkertijd moet geconcludeerd worden dat deze nationale overeenkomsten nog niet geleid hebben tot een grootschalige verandering in bedrijfsmodellen. In dat kader is Plan S een belangrijke vervolgstap voor het realiseren van volledige en onmiddellijke open access.

Belangrijkste resultaten van de discussie

1. Verwachte implementatietermijn

Zoals hierboven vermeld: een van de grootste zorgen die tijdens de bijeenkomst naar voren kwam, betreft de **snelheid** waarmee Plan S ontwikkeld en naar verwachting ingevoerd wordt. De basisprincipes van Plan S werden pas zes maanden geleden bekendgemaakt. De implementatierichtlijnen werden aan het eind van november 2018 gepresenteerd. Over veel van die richtlijnen bestaat nog onduidelijkheid. Maar het doel is nog steeds om de nieuwe vereisten van Plan S vanaf januari 2020 in de subsidieovereenkomsten op te nemen. Dat betekent dat er nog minder dan elf maanden tijd is. Er wordt serieus getwijfeld aan de haalbaarheid hiervan. Veel wetenschappelijke tijdschriften voldoen nog niet aan de vereisten van Plan S. Zijn uitgevers in staat (en bereid) om hun beleid in een tijdsbestek van minder dan elf maanden aan te passen? Doen ze dat niet, dan worden onderzoekers geconfronteerd met het feit dat zij niet in de tijdschriften van hun keuze kunnen publiceren zonder daarbij het risico te lopen om op de vingers getikt te worden door hun onderzoeksfinanciers.

2. Veranderingen aan het beoordelingssysteem

Deelnemers aan de bijeenkomst waren het vrijwel unaniem eens over de noodzaak om de manier waarop onderzoek en onderzoekers worden beoordeeld te veranderen. Het feit dat financiers in cOAlition S hun steun daarvoor hebben toegezegd, wordt dan ook verwelkomd. Meerdere onderzoeksfinanciers hebben al stappen in die richting gezet, bijvoorbeeld door de principes van de **Verklaring van San Francisco over onderzoeksbeoordeling (DORA)** goed te keuren. Veel aanwezigen waren desondanks van mening dat er nog veel meer werk gedaan moet worden en dat er meer tijd nodig is om deze regelingen ook op universiteiten in te voeren. Vooral **junior-onderzoekers** waren bezorgd over het effect van Plan S op hun loopbaan en hadden het gevoel dat de 'spelregels werden veranderd tijdens het spel'. Wat zal het voor jonge onderzoekers uit landen die deel uitmaken van cOAlition S betekenen wanneer zij niet in grote wetenschappelijke tijdschriften als Cell, Nature en Science kunnen publiceren, terwijl hun concurrenten uit andere landen dat wel kunnen? Hebben promovendi uit cOAlition S-landen nog kans om als postdoc aan de slag te kunnen in landen waar publicaties in high-impacttijdschriften nog steeds hoog gewaardeerd worden? Wat zijn hun kansen wanneer ze ERC-subsidies aanvragen? Komt er een **overgangsperiode**? Tijdens de bijeenkomst was er brede overeenstemming dat het in het belang van de academische wereld is om af te stappen van maatstaven zoals de h-index en Journal Impact Factors. De discussie over hoe **alternatieve criteria** er zouden kunnen uitzien lijkt pas net begonnen te zijn, terwijl het de bedoeling is dat Plan S al over elf maanden wordt ingevoerd. De meerderheid van de aanwezigen was het erover eens dat de invoering van Plan S en de implementatie van alternatieve criteria voor het waarderen en belonen van wetenschappers tegelijk moeten plaatsvinden, en niet na elkaar.

3. Kritische massa

Bij het veranderen van het beloningssysteem speelt ook mee in hoeverre de rest van de wereld mee zal doen aan Plan S. Hoewel zich nieuwe financiers hebben aangesloten, **bestaat cOAlition S nog steeds**

uit een relatief kleine groep onderzoeksfinanciers die slechts een fractie van de wereldwijde onderzoeksresultaten vertegenwoordigen. De deelnemers waren blij met het feit dat China onlangs interesse heeft getoond in Plan S. De conclusie was dat het absoluut noodzakelijk is dat meer landen en onderzoeksfinanciers zich bij de coalitie aansluiten om deze te laten slagen. Hoewel de steun van grote Europese spelers (o.a. Duitsland, Zweden, Zwitserland nog ontbreekt, moeten we zeker ook naar landen uit andere werelddelen kijken, in het bijzonder Amerika en Azië. Als cOAlition S niet internationaal groeit, kan de wetenschappelijke samenwerking serieus in het gedrang komen. De angst is dat er een **schadelijke kloof** zal ontstaan tussen landen die wel en niet voldoen aan de vereisten van Plan S.

4. Geen standaardaanpak

Een ander onderwerp dat uitgebreid aan bod kwam tijdens de bijeenkomst was het belang om **de verschillen in publicatiecultuur in diverse wetenschappelijke vakgebieden** te erkennen en de noodzaak om open access in te voeren op een manier die past bij de eisen van de verschillende academische vakgebieden. cOAlition S heeft aangekondigd dat er een gap-analyse komt om de mogelijke OA-opties per vakgebied te evalueren. Tijdens de bijeenkomst werden de eerste resultaten van een dergelijke analyse gepresenteerd door Bianca Kramer en Jeroen Bosman van de Universiteit Utrecht ([Kramer, Bosman, 2019](#)). Zij hebben laten zien dat er voorbeelden bestaan van de mogelijke implementaties en combinaties daarvan, zoals voorgesteld in Plan S. Meerdere deelnemers uitten desondanks hun zorgen over de effecten van Plan S op wetenschappelijke tijdschriften in hun specifieke werkgebied. cOAlition S heeft toegezegd om de ontwikkeling van nieuwe OA-tijdschriften en -platformen of het omschakelen van bestaande alternatieven **collectief te steunen** als er geen hoogwaardige open access-kanalen beschikbaar zijn binnen bepaalde vakgebieden. Sommigen waren teleurgesteld dat de richtlijnen hierover nog weinig informatie gaven. Welke **ondersteuning** komt er, en wanneer? Er werd opgemerkt dat het tijd kost om te starten met **nieuwe wetenschappelijke tijdschriften** en het vertrouwen en reputatie die nodig zijn op te bouwen. Meerdere deelnemers suggereerden ook dat NWO financiële steun voor nationale initiatieven als Sci-Post of een nationaal register als Arxiv zou moeten overwegen.

5. Wetenschappelijke verenigingen

Een onderwerp waarover nog altijd veel discussie is, is de positie van **'learned societies'** en de cruciale rol die zij spelen in veel academische vakgebieden. cOAlition S heeft verklaard dat men het belang erkent van de learned societies en het werk dat ze doen voor hun leden en binnen hun vakgebied. Inmiddels heeft cOAlition S contact gezocht met meerdere van deze learned societies. We juichen toe dat een van de leden (Wellcome Trust) een consultant heeft aangetrokken om samen te werken met een groep learned societies die bereid zijn over te stappen naar open access. Het doel is om nieuwe bedrijfsmodellen te ontwikkelen die de overgang naar open access kunnen ondersteunen en tegelijkertijd de benodigde financiële middelen veiligstellen om de bredere activiteiten van deze verenigingen voor hun leden te waarborgen. Desalniettemin was het overheersende sentiment dat er **nog veel werk te verrichten is** en dat het niet realistisch is om te verwachten dat dit voor de start van Plan S afgerond zal zijn. Daarnaast bestaan er zorgen over de **kleinere learned societies** in de kunsten en de geesteswetenschappen. Ook hier zal een standaardaanpak vrijwel zeker niet werken.

6. Focus op pay-to-publish gold

cOAlition S heeft meermaals aangegeven geen voorkeur te hebben voor specifieke open-access bedrijfsmodellen of voorstander te zijn van een bepaalde implementatie van open access. Toch kwamen hierover tijdens de bijeenkomst meerdere vragen naar voren, vooral in verband met de overgangsovereenkomsten. In de vereisten voor nieuwe overeenkomsten die na 2020 worden gesloten, is opgenomen dat er een scenario moet bestaan dat 'beschrijft hoe de publicatiekanalen de omslag naar volledige open access zullen maken na afloop van het contract'. Als cOAlition S geen voorkeur heeft voor specifieke implementaties, zal deze eis misschien herzien moeten worden, zodat uitgevers ook de optie hebben om voor een meer liberaal-groen/zelfarchiverend beleid te kiezen.

Hoewel het APC-model (waarbij de uitgever publicatiekosten in rekening brengt) al enige tijd bestaat, lijken onderzoekers steeds **kritischer te worden over de mogelijk verkeerde financiële**

prikkels die uitgaan van dit model, in het bijzonder bij commerciële uitgevers. Meerdere sprekers betreurden het dat cOAlition S tot nu toe niet meer concrete steun heeft uitgesproken voor het **Diamond Open Access-model**.

7. Groene methode, zelfarchiveren

Vrijwel alle aanwezigen waren blij met het feit dat cOAlition S de positie ten opzichte van de groene methode tot open access in de implementatierichtlijn toelicht. Er was desondanks veel kritiek op de **strengere eisen die cOAlition S aan deze methode stelt**. De combinatie van eisen ten aanzien van versie, behoud van auteursrecht, aanvraaglicenties en een verbod op een embargoperiode sluit een groot aantal tijdschriften uit. De reden dat cOAlition S de lat hoog heeft gelegd, is begrijpelijk: Plan S is niet ontworpen om het huidige uitgeverslandschap van dienst te zijn. Het doel is om verandering te bewerkstelligen. Sommige aanwezigen vonden het huidige eisenpakket te streng. Er werd serieus betwijfeld of uitgevers zich aan deze eisen zouden verplichten en of zij dat zouden doen binnen het korte tijdsbestek tot de verwachte inwerkingtreding van Plan S.

Specifiek bestonden er twijfels of uitgevers wel in zouden stemmen met de **CC BY-licentie**. Een aantal aanwezigen uitte bezorgdheid over de eis om deze zeer open licentie toe te passen en drong aan op de mogelijkheid om te kiezen voor beperktere licenties: CC BY-ND of CC BY-NC. Er werd gesuggereerd dat cOAlition S een opt-out van de CC BY-voorkeurslicentie zou moeten toestaan.

Zoals anderen hebben opgemerkt ([COAR, 2018](#)), lijken ook de **voorgestelde technische standaarden voor gegevensbanken** (XML, JATS, automatische ingest, gebruik van open API's, verplichte helpdesk) te streng te zijn. Op dit moment zal vrijwel geen enkele institutionele gegevensbank naar verwachting aan deze eisen voldoen. Er werd gesuggereerd om van deze aspecten aanbevelingen te maken.

8. Overgangsovereenkomsten

Gezien het belang van de (hybride) overgangsovereenkomsten voor open access in de Nederlandse context zijn veel onderzoekers in Nederland blij met het feit dat publicatie in hybride-tijdschriften volgens Plan S is toegestaan tot 2025, onder de voorwaarde dat deze onder een overgangsovereenkomst vallen. Zoals eerder vermeld: Nederlandse universiteiten zijn er heel goed in geslaagd om dit soort overeenkomsten te sluiten met een groot aantal uitgevers. Uit ruime ervaring is gebleken dat het sluiten van zulke overeenkomsten niet eenvoudig is en vaak vele jaren kost. **De eisen die Plan S aan deze overeenkomsten stelt, zijn hoog**. Het gaat dan in het bijzonder om de eis dat nieuwe contracten 'een scenario moeten bevatten dat beschrijft hoe de publicatiekanalen de omslag naar volledige open access zullen maken na afloop van de overeenkomst'. We kennen voorbeelden van dergelijke overgangsclausules in andere landen (Frankrijk). Dit bewijst dat er daadwerkelijke overgangsovereenkomsten mogelijk zijn, maar om die te realiseren, moet er waarschijnlijk flink onderhandeld worden. De Vereniging van Universiteiten beveelt daarom aan dat **er genoeg tijd moet komen voor deze overgangsovereenkomsten**. Verder zou er op basis van de evaluatie van cOAlition S in 2023 een extra serie overeenkomsten moeten kunnen komen (met name bedoeld voor kleinere uitgevers) ([VSNU, 2019](#)).

9. Positie van niet-gefinancierd onderzoek

Een aandachtspunt is ook de positie van de onderzoeker zonder financiering. Plan S is natuurlijk voornamelijk gericht op onderzoek dat wordt gefinancierd door onderzoeksraden die deelnemen aan Plan S. Het uiteindelijke doel is echter het veranderen van het uitgeverslandschap. Dit kan leiden tot toenemend gebruik van het pay-to-publishmodel. Er moet voldoende aandacht zijn voor het feit dat onderzoekers in meerdere vakgebieden geen of beperkte toegang hebben tot de financiële middelen die nodig zijn om APC's te bekostigen. Meerdere uitgevers verlenen in dergelijke situaties een **onthefing**. Het zou goed zijn als alle uitgevers dit beleid zouden overnemen.

10. Kwaliteit

cOAlition S heeft meermaals gesteld dat er geen concessies worden gedaan op het gebied van kwaliteit. Door de overheid gefinancierd onderzoek moet voor iedereen beschikbaar zijn, ook voor leken. Een

overgang naar open access mag echter niet leiden tot verlies aan kwaliteit of kwaliteitscontrole. cOAlition S heeft daarom een aantal **kwaliteitscriteria** voorgesteld en zal samen met DOAJ werken aan een mechanisme om te bepalen of wetenschappelijke tijdschriften hieraan voldoen. Kwaliteit, kwaliteitscontrole en de angst dat de kwaliteit achteruit kan gaan, kwamen meermaals aan bod tijdens de bijeenkomst. We concluderen daaruit dat de voorstellen in de richtlijn nog niet duidelijk genoeg zijn. cOAlition S verwijst voornamelijk naar de **COPE-principes**, wat inderdaad sterke standaarden in de branche zijn. Misschien zijn er meer maatregelen nodig om onderzoekers ervan te overtuigen dat Plan S niet zal leiden tot een lagere kwaliteit. Deelnemers suggereerden ook dat er in de richtlijnen duidelijker onderscheid gemaakt moet worden tussen kwaliteitscriteria en technische eisen.

11. Boeken en monografieën

Meerdere sprekers wezen op de moeilijkheden van open access waar het gaat om boeken en monografieën. Bekende oplossingen die werken bij de overstap van wetenschappelijke tijdschriften naar open access werken niet per se voor boeken en monografieën. Er werd vastgesteld **dat de reikwijdte van Plan S op dit moment beperkt is tot (collegiaal) getoetste academische artikelen**. Voor geval cOAlition S wil uitbreiden naar boeken, werd gevraagd om specifieke aandacht voor algemene literatuur: boeken die bedoeld zijn voor een breed publiek en vaak gepubliceerd worden door tamelijk kleine nationale uitgevers. Zeker in de sociale en geesteswetenschappen vormen zulke boeken een belangrijk academisch communicatiemiddel dat niet genegeerd mag worden.

12. Financiële gevolgen

Tijdens de bijeenkomst werd de bezorgdheid geuit dat Plan S zal leiden tot hogere kosten. Hoewel er volgens sommige analyses genoeg geld in het systeem als geheel zit om alle kosten voor volledige OA te dekken, wordt gevreesd dat Plan S zal leiden tot meer publicaties (ook als gevolg van nieuwe uitgaven, soms rooftijdschriften). Daarnaast hebben enkele zeer succesvolle groepen al last van de hoge APC-kosten: zij kunnen geen APC's betalen voor alle publicaties van hun groep. Het is aan de leden van cOAlition S om uit te leggen hoe onderzoeksfinanciers en universiteiten volledige OA gaan bekostigen. Voor het nieuwe pay-to-publishmodel is namelijk een verschuiving van financiering tussen onderzoeksfinanciers, universiteiten en bibliotheken nodig, waarvoor in verschillende landen verschillende maatregelen moeten komen. Voordat Plan S ingevoerd kan worden, dienen onderzoeksgroepen te weten wie er gaat betalen voor de kosten van volledige OA.

Tot besluit

Zoals hierboven vermeld, zijn onderzoekers in Nederland over het algemeen voorstander van open access. Er zijn echter veel zorgen over de manier waarop dit volgens Plan S bereikt moet worden (zie tevens bijv. [KNAW, 2019](#)). De introductie van Plan S heeft in veel landen geleid tot stevig debat. Dat is begrijpelijk, omdat we het hebben over een existentieel onderdeel van het dagelijks leven van iedere onderzoeker: waar kan een artikel het best gepubliceerd worden om zijn of haar wetenschappelijke gemeenschap te bereiken? De raad van bestuur van NWO gelooft oprecht dat open access goed is voor zowel de wetenschap als de maatschappij, die tenslotte een groot deel van het onderzoek financiert met belastinggeld, en heeft daarom besloten zich aan te sluiten bij cOAlition S. Internationale samenwerking is cruciaal voor een geslaagde overgang naar volledige en onmiddellijke open access. Plan S biedt een unieke kans om deze ontwikkelingen te versnellen door het beleid van zoveel mogelijk financiers op elkaar af te stemmen. Maar om Plan S te laten slagen, is het absoluut noodzakelijk dat het zoveel mogelijk steun krijgt. Er moet dan ook nog veel gebeuren om de vele vragen van de wetenschappelijke gemeenschap te beantwoorden en de zorgen die daar leven weg te nemen.